Quaderns de Vilaniu, 55: 61–69 (2009)

CARDÓ I LA POLITICA CATALANA D'AVUI

Joan Rigol

Fins a quin punt el pensament polític de Carles Cardó és vigent avui en el món polític català? El seu missatge queda circumscrit en una època determinada o ens arriba fins els nostres temps? És només un analista de la conjuntura o és un pensador que s'endinsa en el sentit de la convivència humana?

El pensament polític de Cardó

Maritain deia que tota la política obeeix a una filosofia política, a una idea determinada de la societat i de la persona. Fins i tot, els polítics més tàctics obeeixen a una visió filosòfica arrelada en el nihilisme.I continuava Maritain: tota filosofia política obeeix a una referència ètica; és a dir, a uns principis o explícits o tàcits del comportament humà. I acabem dient que aquests principis ètics es fonamenten en l'ésser, en la naturalesa humana, en l'ontologia.

El pensament polític de Cardó acompleix aquests quatre nivells: Polític - Filosofia política - Ètica - Ontologia. Jordi Giró, de qui manllevo moltes de les coses que diré a *El pensament polític de Carles Cardó i de Jacques Maritain* (IEC, Barcelona, 1995) distingeix, 5 moments, 5 etapes en el desenvolupament del pensament de Cardó, que vénen determinats per 5 moments polítics del país:

a) L'eufòria inicial del catalanisme, (1912-1920) en la constitució de la Mancomunitat.
b) Retracció i silenci (1921-1929): Primo de Rivera: erosió política de la Mancomunitat.
c) Recerca, Aclariment i Estudi (1930-1936): II República i Estatut d'Autonomia: Afirmació de la Democràcia, del respecte a les minories, de relació positiva entre República i Església.

d) Maduresa (1936-1952): Sistematització del seu pensament sobre Nació i Estat i la distinció entre "nacionalitat" i "nació". Nació, com la persona, és un cos i una ànima.

e) Replantejament i crítica a *Meditació catalana*. No són els fonaments materialistes, d'arrel permissiva, que expliquen el renaixement de Catalunya, sinó especialment i formalment la voluntat dels membres d'un país.

En referència a la primera etapa hi ha un text de Cambó a les seves memòries que reflecteix un estat d'esperit dels polítics catalans:

> La Mancomunitat, per als veritables catalanistes, era una concessió d'un valor immens, car restablia la unitat material de Catalunya, que era el gran medi per a restablir la seva unitat espiritual i moral. Els qui no sentien la transcendència d'aquest fet —cosa que no vol dir que no eren veritables catalanistes— s'entretenien a analitzar les facultats purament administratives i, fins dintre d'aquest ordre, migrades, que la Mancomunitat tenia. No s'adonaven de la immensa força espiritual i política que el sol fet del restabliment de la unitat portava en si mateixa. Avui, després de la caiguda de la Generalitat, fins els escriptors d'esquerra, que judiquen de bona fe la política catalanista des de començos de segle, han de reconèixer que la Mancomunitat amb poques facultats tingué una fecunditat i una profunditat immensament superiors a les de la Generalitat amb tota la faramalla del Govern i del Parlament i d'una pila de facultats que eren molt en el paper i ben poca cosa en la realitat. (*Memòries*)

Segurament aquí Cambó oblidà els maldecaps i els fracassos que ell mateix tingué, malgrat els seus esforços, per a traspassar a la Mancomunitat funcions que tenia el govern de l'Estat. No li devien semblar en aquell moment tanta faramalla. Però en aquest escrit expressa ben clarament la intenció de fons del catalanisme polític de l'època: unitat espiritual i moral del país i la força política i institucional per a construir la nació.

Cardó ressalta aquest valor espiritual de la Nació: "La Nacionalitat és, per tant, en si mateixa, un fet exclusivament espiritual" i un "fet exclusivament d'ordre cultural", i no pas "una institució d'ordre polític o administratiu". La nacionalitat pertany a l'ordre de la natura i de l'evolució històrica d'on rep les seves riqueses, diu Mn. Bardés en resumir el pensament cardonià: "La nacionalitat és una comunitat de cultura, d'una llengua culta, que esdevé matriu de l'esperit humà dels seus habitants i té com a màxima i inalienable obligació moral la d'educar els seus fills" (*Quaderns de Vilaniu*, IEV, 1984, p.66).

La nacionalitat, però, és insuficient per al desenvolupament de la vida social; cal que el bé comú vertebri la convivència a través de l'autoritat de l'Estat, com a fet d'ordre jurídic i polític. Així l'Estat té una missió subsidiària respecte a la persona i a la "comunitat de cultura i educació". L'Estat, diu Cardó, quan és plurinacional no s'ha d'identificar en cap comunitat nacional, ni pot pretendre assimilar les nacions que el componen, ni les poden diluir en altres realitats comunitàries menys vertebrades nacionalment.

Joan Rigol, expresident del Parlament de Catalunya, un dels ponents del Seminari sobre la persona i el pensament de Carles Cardó.

Cardó té una comprensió de Catalunya com a comunitat cultural-educadora i com a comunitat lingüística de projecció cultural. Llengua i tradició modelen la consciència cívica dels ciutadans i la consciència col·lectiva nacional. I de la tradició ressalta l'aportació fonamental del cristianisme català, sempre expressat en sentit constructiu respecte a la realitat política (Torres i Bages, Vidal i Barraquer).

La Nació s'expressa en el pensament de Cardó, en termes d'hilemorfisme aristotèlic: matèria o cos i ànima espiritual. A *Meditació catalana* matisarà aquest llenguatge propi de la persona i veurà la Nació com quelcom més fenomènic, més psicològic, que depèn més directament de la voluntat i de la consciència (Giró, 87).

La Nació té el dret a desenvolupar-se, a expandir-se. L'autoritat, en aquest cas l'Estat, no pot autoirrogar-se al control d'aquesta expansió. L'expansivitat és substantiu i l'autoritat és adjectiu, diu Cardó. Aquesta expansivitat ha de ser fruit de l'energia creadora que té la comunitat davant l'ideal que es marca com a fita col·lectiva de convivència.

Aquesta és, molt sintèticament, la filosofia política de Cardó, que alhora deriva cap a consideracions ètiques (educar en la cultura i en la convivència) i ontològiques (el dret a ésser de persona i de comunitat per raons constitutives).

El nostre món d'avui

És avui realista veure Catalunya amb aquestes categories cardonianes?

Realitats sociològiques tan determinants, que es refereixen al cor de la Nació, trasbalsen el concepte i la visió de Nació de Cardó.

En remarco alguns: immigració (la dels anys 50-70 i la de l'any 95 en endavant fins avui) i globalització, l'econòmica i la cultural; la força dels mitjans de comunicació

de masses; l'estat del benestar etc., han provocat canvis molt importants en la composició de la societat catalana, en les mentalitats individualistes i en la consciència col·lectiva dels seus ciutadans. En altres paraules, el temps de Cardó i el nostre no s'assemblen pas gaire. I aquest fet ha condicionat també la vida política catalana.

L'immediatisme polític d'avui (la recerca de titulars, l'afany d'apuntar-se l'èxit i d'inculpar l'altre dels fracassos) es donava també a l'època de la Restauració espanyola. Però en aquell temps la política quedava reduïda, pràcticament, als polítics.

Avui l'immediatisme es refereix a tota la població: la política és allò que pot merèixer l'aquièscencia o l'interès avui. Si en temps de Cardó o d'en Cambó, per exemple, hi havia un interès regeneracionista d'ordre cultural, educatiu, espiritual o moral, i es dirigien a la societat amb aquest missatge, tenim avui una aspiració col·lectiva compartida del que volem de Catalunya? Trenta o quaranta anys enrere es podia generar un debat sobre el futur català a partir del pluralisme ideològic sobre la societat i el món. Avui tot esdevé tàctica entre partits per tal de guanyar les eleccions: l'immediatisme partidari se'ns menja la política; i amb la política, la visió comunitària de país.

Una de les limitacions del pensament de Cardó és, diu Mn. Bardés, una visió excessivament intel·lectualista de Catalunya que ressalta molt poc els valors comunitaris, de justícia social que aquests comporten. Però, per altra banda, la nostra societat actual ens porta a consideracions més com a "consumidors-productors" (treballem per consumir i consumim per treballar —el consum és el motor de l'economia—) que com a persones-ciutadanes. L'última paraula sobre el nostre model de vida la té el mercat. Sovint se'ns considera pel que tenim i no pel que som. Reduïm "l'educar" a preparar-se per a guanyar-nos la vida. L'èxit de la política es mesura per l'únic paràmetre del creixement del PIB.

L'immediatisme és economicisme. El projecte nacional-cultural-educador de Cardó, queda cada vegada més lluny. Ens hem d'educar per tal de fer més "valor afegit"; aquesta és la raó que se'ns dóna.

I l'economicisme, el del mercat com a última paraula, porta necessàriament a una societat individualista. Pagant els impostos ja compleixo; tota la resta és la meva vida individual i la dels qui em sento vinculat per la meva intimitat. Com pot fer-se així un projecte comunitari de Nació com el que preconitza Cardó? Hi pot haver una "energia col·lectiva" per a la construcció de la Pàtria en un estat general de cultura individualista?

La tradició, la història, la projecció de futur com a col·lectivitat té possibilitats de cohesionar un país si no es fonamenta en la responsabilitat, en la cultura de l'esforç, de la solidaritat, en el sentit de "missió" del nostre temps vital i no només en utilitzar el temps en "passar-s'ho el més bé possible"?

Cardó apel·lava a la família com a part constituent de la societat, com a transmissora de valors. És avui així? L'uniformisme cultural i d'influència dels

mitjans de comunicació ens ha creat una "cultura estàndard", ha donat veu i forma a la majoria (perquè és el mercat més interessant) i estimula molt poc l'esperit de superació i de millorament cultural. Es veu amb grans dificultats la família per transmetre una escala de valors morals als més joves? Han abdicat moltes famílies? El trencament de la tradició ha transmutat valors en nihilisme? No ho sé, ni m'atreveixo a afirmar-ho, però m'ho pregunto.

En el temps de Cardó, per exemple, el noucentisme d'Ors o de Bofill i Mates, etc. arribava a tots els racons dels país a través de Folch i Torres o de Llongueras. Hi havia la possibilitat de configurar un "model" general de cultura de país. Avui tot és fragmentari, objecte de modes, d'una obsolescència precoç. (Llegim, per exemple, Bauman, Beck o Senent i tants d'altres.) És possible configurar un model cultural d'expressió nacional?

Regeneració política

I quin paper té la política en aquesta situació un pèl més magmàtica que en temps cardonià? Jo crec que és imprescindible que els nostres líders polítics, tot i tenir en compte la diversitat i el pluralisme ideològic i de representativitat electoral, comparteixen el diagnòstic de la nostra realitat nacional, si no volen que el catalanisme polític sigui una "superestructura" de la pròpia nacionalitat catalana. Els paràmetres sociològics de la nostra societat de començaments del s. XXI ens porten a un fet constituent dels nostre país i en època constituent hem d'anar a l'una en els fets fonamentals. Cal una visió compartida de la nostra realitat nacional, construïda des de la tradició cultural i lingüística, des del bagatge històric del catalanisme polític, de la configuració econòmica i social de la Catalunya moderna, però també i sobretot de construir des de la nostra realitat comunitària-nacional i també des de les competències polítiques i administratives, el nostre model d'integració, de convivència, de solidaritat. Cardó va pouar el seu pensament de la tradició, del seu "aristotelisme", de la seva consciència de cristianisme sociològic, de la seva afirmació de la cultura com a eix del creixement personal i col·lectiu, de l'educació com a transmissió de valors i d'actituds morals.

Avui els polítics catalans estem absorts en traspassos de competències i en el finançament. Són elements clau per al desenvolupament català. Però Catalunya avança sobre dues cames: sobre la seva realitat comunitària-nacional i sobre les seves competències administratives i polítiques. Cal que una no es mengi l'altra. Però el difícil des del punt de vista polític —i per experiència personal vull ressaltar aquesta dificultat— és saber compaginar la lògica comunitària i la lògica política del poder. Una visió unilateral del país evita aquesta tensió; excloent l'adversari polític, deslegitimant-lo, es resol aquesta tensió. Però avui, en una societat complexa, anatemitzant l'adversari, es mutila una part del país. I per altra banda, acceptar el pluralisme no vol dir fer de la diversitat un sincretisme fals, un irenisme que vol evitar el debat i la confrontació. Però el que sí que és cert és, al meu entendre, que

si la política catalana segueix al peu de la lletra la lògica de la lluita pel poder, de fet castra el potencial polític de Catalunya, la seva unitat espiritual que com a projecte impulsen la seva vocació nacional. Són capaços els nostres polítics d'aixecar la seva mirada cap aquest fet constituent del nostre país, marcat per uns paràmetres absolutament nous i determinants de la nostra història? O ho reduïm tot a un problema de competències i finançament?

Hi ha com a assignatures polítiques pendents els valors comunitaris avui: d'Educació (família, escola, societat, civisme, coneixement tècnic, saviesa humanista), Treball (responsabilitat, esforç, solidaritat social, coneixement tecnològic…), Cultura (no només com a consum d'oci, sinó com a capacitat creativa, contemplativa, crítica), Civisme (definit com a drets i deures de les persones envers la societat). Són eixos sobre els quals cal construir el nostre futur.

Jordi Giró (o.c., p. 272), en expressar el pensament de Cardó sobre la relació Estat i Nació no hi veu, a diferència de Maritain, un tall sinó una certa continuïtat:

> La posició de Cardó és molt diferent. Per començar no distingeix ni separa el concepte d'Estat del concepte de cos polític i de poble. El rol que Maritain dóna al cos polític i al poble l'ocupa en el pensament de Cardó la Nació […]. La societat de Cardó no es crea devers el futur per mitjà d'un projecte comú a realitzar, sinó que es manté en la reassumpció del passat i del contingut tradicional llegat per ell.

Probablement aquí és on l'enfocament de Cardó se'ns presenta insuficient a la Catalunya d'avui. Giró posa la proposta maritainiana com una utopia de tipus liberal i la de Cardó de tipus conservador. La utopia liberal tendeix a projectar cap al futur, allò que "hauria de ser", mentre que la utopia conservadora tendeix cap al passat, per reafirmar allò que "ja és". Per a Maritain el fonamental és el projecte de recerca del bé comú, per a Cardó és sobretot la revitalització del passat.

De fet, però, Cardó —i Maritain també— ens situa en la política constructiva, no centrada només en la consecució o el manteniment del poder. Són capaços els nostres polítics de compartir aquesta realitat nacional de la Catalunya actual, complexa, globalitzada, etc.?

Una visió política que prioritzi la realitat nacional de Catalunya comporta, al meu entendre, un model de política específic. I per a Cardó, la nació és el substancial. Al meu entendre l'aportació fonamental de Cardó avui és la prioritat de la visió nacional per sobre de l'estrictament política o administrativa. I això vol dir als polítics:

1. L'enemic de tot polític no és l'altre polític sinó tot allò que dissol la cohesió comunitària de la pròpia societat.
2. Les institucions polítiques no són dels partits que guanyen les eleccions, sinó que són del poble. No són on han de ser, el lloc on es prioritzi l'enfrontament tàctic partidari, sinó el lloc de la col·laboració institucional.
3. La vocació política no ha de néixer de la confrontació ideològica, sinó d'una actitud de compromís existencial i personal del polític envers el seu propi

poble. Els partits polítics vertebren el pluralisme, però no inventen el poble, la realitat nacional.

4. La política no és una subhasta de promeses electorals. Política no és prioritzar els desitjos d'uns corporativistes d'interessos per sobre d'altres. Política és el foment del bé comú. I el bé comú no és la suma aritmètica dels béns privats. És una cultura social amarada de cohesió i de solidaritat viscuda pels ciutadans. És una integral de béns materials i també espirituals que superen l'economicisme, l'immediatisme.
5. Prioritzar la visió nacional en política és allargar la responsabilitat més enllà de l'immediatisme de la pròpia generació. És assumir la responsabilitat del món material i moral que deixem a les futures generacions.
6. La política no és només donar avantatges als ciutadans. És també recordar i exigir els deures cívics envers la pròpia comunitat. Per això no n'hi ha prou amb tenir poder, legitimat democràticament a les eleccions. Cal l'autoritat moral, la credibilitat moral, guanyada dia a dia.

Jo sé, també per experiències personals viscudes, que la política no és només això. És passió, és confrontació, és denúncia respecte als adversaris; és corporativisme dels qui defensen els mateixos ideals. Política és també lluita pel poder, és competitivitat, és influir en l'opinió pública; és "vendre" a la població el que un fa de positiu i és "denunciar" del que fan malament els altres. Però una Nació que no posseeix la pròpia sobirania d'un Estat no pot permetre's el luxe de reduir la política a tot això que acabo de dir, a la lògica del poder. Una Nació així necessita prioritzar el seu propi contingut que condiciona la seva política.

Al meu entendre aquesta és l'aportació bàsica de Cardó a la política catalana d'avui davant els reptes d'aquest país tan modificat sociològicament. La seva manera de mirar el país és el que avui necessita la política catalana. I no és aquest el camí de regeneració política que necessita només Catalunya, sinó en general la societat contemporània?

Lectura politicocardoniana d'*Arrels cristianes*

Remarco els trets més significatius:

- L'amor a Catalunya, com a part i forma de l'amor al proïsme.
- Catalunya constitueix per a tots els seus ciutadans la comunitat i la unitat cultural bàsiques.
- Als polítics: Cal que sàpiguen mantenir sempre el sentit del servei al bé comú per damunt d'interessos personals i de grups.
- El nostre desig que, en la legislació civil que s'està gestant, i que fa referència a Catalunya, quedin reconeguts plenament els drets del nostre poble en la seva identitat nacional, manifestada en la seva realitat cultural i històrica.
- La cultura catalana ha mantingut viva la distinció entre Nació i Estat.

- Té el nostre poble un vertader ser personal capaç de vida pròpia?
  "Si al poble català pot aplicar-se-li el concepte de persona […] si és un individu racional amb voluntat i intel·ligència pròpies, ningú no pot negar-li el dret a viure" (Torras i Bages).
- L'existència de la nació catalana exigeix una adequada estructura juridicopolítica que faci viable l'exercici dels drets esmentats.
- Pot un Estat, amb una adequada organització, assolir la convivència i el progrés en el seu interior de diverses nacions…?
- Carles Cardó el 1930 (*La nit transparent*) feia notar "la importància que podria tenir per la pau civil d'Espanya que els catòlics emprenguessin la tasca nobilíssima de fer comprendre als seus respectius conciutadans el problema dels altres".
- El Papa Joan Pau II, en el seu discurs a la Unesco, es referí a la pluralitat de les cultures amb aquets termes: "La cultura és una manera específica de l'existir i del ser de l'home…".
- La cultura catalana té, sobretot, la seva expressió i la principal senya d'identitat —bé que no l'única— en la llengua que li és pròpia i que comparteix amb altres comunitats germanes…
- Les nostres formes de vida han estat trasbalsades per un augment sensacional dels mitjans de comunicació i per la multiplicació dels mitjans de confort […]. Paral·lelament, es fan perceptibles una avidesa creixent de posseir coses; una minva dels valors humans més espirituals i menys utilitaris.
- El naixement, la història i la cultura de Catalunya són intensament amarats de cristianisme. "Però la societat catalana és plural […]. L'Església a Catalunya com arreu del món, respectant la llibertat de tothom, promou el bé espiritual, i, en el possible, el material de la pàtria".
- El canonge Carles Cardó, en la seva anàlisi de l'evolució de Catalunya i del conjunt d'Espanya, distingeix la bona tradició de la mala tradició, no menys real.
- L'assoliment d'una societat justa, que elimini contrastos odiosos i permeti a tota la població de sentir-se ciutadans lliures d'aquest país, ha de ser un objectiu absolutament prioritari de la Catalunya d'avui.
- Per això ens cal, encara, incloure entre els nostres deures socials aquest de l'acolliment cordial i generós, als qui han vingut a compartir la nostra vida des d'altres terres… La nostra nacionalitat no està fundada en un fet d'ordre racial, en la unitat de la sang, sinó establerta sobre un fenomen cultural que pot afaiçonar els individus de les races més distintes com escrivia Carles Cardó el 1934.

La declaració pastoral *Arrels cristianes de Catalunya* és el reflex del pensament de Cardó, incloent els elements nous de la societat catalana de 1985. És un acte

personal d'afirmació de Catalunya com a nació i com a personalitat cultural, lingüística, històrica, convivència i com a projecte de futur.

Personalment crec que seria bo una reflexió renovada sobre els fets nous que influeixen en la identitat catalana o que la poden diluir. Caldria, al meu entendre, una reflexió "constituent", política de Catalunya "cara endins", una deontologia política pròpia i específica d'aquest moment crucial de la nostra pàtria.

Cardó batega va amb la pàtria seguint els seus avatars històrics; enriquia la seva doctrina seguint vitalment aquest procés. Les circumstàncies són variables; les actituds marquen el camí. Cardó, prioritzant la Nació, posant la cultura com a fonament de la convivència, els valors espirituals com a energia de construcció de la pàtria, del civisme, de la llengua del poble i de la creativitat d'altra cultura continua esperonant el catalanisme polític a marcar uns ideals de país, el que la història de Catalunya es mereix i el present dels nostres conciutadans ens reclama.